

**ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΟΡΕΥΣΗ ΣΕ ΕΠΙΤΙΜΟ ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΤΟΥ
ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΩΝ (29.11.2013)**

Απόψε αισθάνομαι όπως εκείνο τον ποιητή, αντλημένον από το ποίημά μου «Αναθηματικό από το Κούριον». Του δόθηκε η ευκαιρία ν' αποδείξει την αξία του, εφόσον ο επίσημος συντάκτης των κρατικών επιγραμμάτων ασθενούσε βαριά.

*Δεύτερη εκείνος εντολή δεν ήθελε
της Τύχης τα γλυκόμηλα να κόψει
και το κενό του χώρου να πληρώσει
με λέξεις παγκρατείς και πανωραίες
απαραμίλλου τέχνης λεπτοδείκτες.*

Διευκρινίζω πως το ποίημα αναφέρεται στη ρωμαϊκή εποχή, όμως αυτό δεν αποκλείει σημερινές αντιστοιχίες. Πολύχρονες προσπάθειες ποιητικής αγωγής τυχαίνει αίφνης να κρυσταλλωθούν σ' ένα ύφος που να φαντάζει ως επίδειξη, αγκαλά και η εντύπωση οφείλεται σε μια επιμελημένη *στάση* λέξεων. Εν πάση περιπτώσει, ολόκληρη η ζωή μας, οι εμπειρίες, οι μνήμες, τα αισθήματα και η εν γένει συμπεριφορά οριοθετούνται από ένα πλαίσιο θεατρικότητας (όχι θεατρνισμού). Όταν λόγου χάρη μιλάμε για ιστορία, έχουμε πάντα στο νου συγκεκριμένα δρώμενα που τελούνται πάνω στη σκηνή του κόσμου. Έτσι και αυτή τη στιγμή, η τελετή, η τήβεννος, τα ενδύματα, οι περγαμηνές είναι, μου φαίνεται, μέρος μιας θεατρικής παράστασης, που διόλου δεν απέχει από τη διαδικασία σύνθεσης ενός ποιήματος και της στοχαστικής αυτοανάλυσης του ίδιου του

ποιητή: Η δική του περσόνα παρατηρεί τον εαυτό της εντός του ποιήματος, το δε ποίημα θέτει προς εξέταση θέματα που σχετίζονται με την καλλιτεχνική δημιουργία. Είναι αυτό που καλούμε «ποίημα ποιητικής». Και οι δύο συντελεστές –δημιουργός και δημιούργημα– σε συνάρτηση με ζητήματα τεχνικής και φιλοσοφικής θεώρησης του γενετικού υλικού, εντάσσονται στο παιχνίδι των υπαρκτών και νοερών πραγματικοτήτων. Ο σολωμικός στίχος *«που μέρη τόσα φαίνονται και μέρη είναι κρυμμένα»* σημαδεύει εν προκειμένω και προς τη μεριά του παρασκηνίου.

Από αλλού ξεκίνησα και με παρέσυρε το κύμα. Ήθελα απλώς να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και κατά κύριο λόγο στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής, που με κατατάσσει στη χορεία επίζηλων για μένα πνευμάτων, τα οποία τίμησε στο παρελθόν. Συλλογιέμαι τους εν παιδεία διαλάμπαντας, που έτυχαν τέτοιας τιμής, συλλογιέμαι και τον εκ Κύπρου ποιητή Κώστα Μόντη, που ανέβηκε σ' αυτό το βήμα, και όταν η παράσταση τελείωσε, «άλλαξε», για να παραλλάξουμε ελαφρά τον Καβάφη, «φορεσιά και απήλθε» προς την άλλη ζωή. Η βραχεία διάρκεια του βίου έχει τουλάχιστον την ιδιότητα ν' αθανατοποιείται, στιγμές στιγμές, από το φεγγοβόλημα του πνεύματος. Εξού και η χαρμολύπη, που είναι το εξαρτώμενο μιας τέτοιας χάριτος. Χάρις, χαρά, ευφροσύνη, μελαγχολία και θλίψη: έννοιες συναφείς, συνεπικουρούμενες από την εσώτερη ψίχα τους σ' αλληλοπεριχώρηση πνευματική. Ας φανταστούμε τον Ιησού στο ακρότατο σημείο της αγωνίας του, όταν αναστέναξε και είπε *«περίλυπος εστίν η ψυχή μου έως θανάτου»*. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή, μες από το ρήγμα της ψυχής, φωτολούστηκε από την πλήρη

επίγνωση της μοναξιάς, που αποκάλυπτε τ' αβυσσαλέο βάθος της αποστολής. Ήταν ο απόλυτος «ξένος», ο απόλυτος «παράδοξος» για το ανθρώπινο γένος. Αυτό λοιπόν το γένος, αφού διέσχισε μύριους αιώνες για να βγει από την *Προϊστορία* του, συνέχισε κτίζοντας (συχνότερα γκρεμίζοντας) την *Ιστορία* του. Εκείνος όμως ο «ξένος», έμπορος από τη γνώση που «δεκαπλασιάζει», καταπώς το είπε ο Ταρκόφσκι, «τη θλίψη», ζητούσε, τέμνοντας την ιστορία, να διεκτείνει τον άνθρωπο και να τον εντάξει στη *Μεθιστορία* του, που είναι το επόμενο πεδίο. Εξέλιξη άλλης τάξεως, που δεν συντελείται φυσικά με απλή λογική και μαθηματικούς υπολογισμούς.

Χρειάζεται μάλλον η συνέργια της θλίψης και της ευφροσύνης, ως ισοτίμων στο σκηνικό παιχνίδι της ζωής, για να ισοζυγίζεται η ψυχή και να ισορροπεί το πνεύμα του ανθρώπου. Έτσι κερδίζει το βάθος του μέσα στην καρδιά της ταπεινοφροσύνης, που όταν δεν είναι επίμονη και θεαματική, προσφέρει πολλά. Ο Αλμπέρ Καμύ το λέει με τον δικό του τρόπο: «Αν ο Διάβολος γνώριζε τα πλεονεκτήματα της ταπεινοφροσύνης, θα ήταν ταπεινόφρων από υστεροβουλία». Διακριτικά και με δέος ανέβηκα κι εγώ στο φοβερό τούτο βήμα, που προϋποθέτει και απαιτεί από κάθε ομιλητή να έχει εν επίγνώσει το «όμμα» της Περιστεράς», την επισκίαση του Πνεύματος, κάτι δηλαδή από τη φύση του αμόλυντο. Και πώς αλλιώς θα μπορούσαμε, εμείς οι θνητοί και μικρόχαροι, να διαισθανθούμε τουλάχιστον την εγγενή θειότητά μας, χωρίς μια αίσθηση τραγικότητας και κατ' επέκταση (ή έστω κατ' αντιστροφήν) χωρίς να νιώσουμε την κωμικότητα των ανθρωπίνων; Εξάλλου ο τραγικός ποιητής δεν είναι πλήρης, εάν δεν συνθέτει και κωμωδίες· έτσι αποφαινεται ο Σωκράτης στο πλατωνικό «Συμπόσιον». Το

υπογραμμίζει και ο Αριστοτέλης στην «Ποιητική» του, γιατί το θεωρούσε αυτονόητο. Φυσικά εννοούσε κωμωδίες με υπαρξιακό περιεχόμενο –παράδειγμα ο σπαρακτικός Αριστοφάνης, που αποτελεί στο βάθος τον τέταρτο τραγικό μας.

Το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών μου έδωσε, πριν από μισό και πλέον αιώνα, τα αναγκαία γλωσσικά εφόδια για να δεκτώ τη μετάγχιση του πνεύματος των μεγάλων μας κλασικών. Είναι μεγάλη η συγκίνησή μου, που τώρα, τιμημένος από την τροφό Σχολή, επιστρέφω στο χώρο όπου εναρμόνισα τα γόνιμα φοιτητικά μου χρόνια με ό,τι βαθύτερα ελληνικό, τότε που εντέχνως έπαιρνε το σχήμα της και της ποιήσεώς μου η μορφή. Όντως εκείνο τον καιρό παθιαζόμουν από το ολόψυχο δόσιμο στη Μεγάλη Κερά, και τούτο φυσικά συνεχίζεται έως την σήμερα. Με μόνη διαφορά ότι τότε ανακάλυπτα τα πράγματα στην πρωινή τους δροσιά, με το σκίρτημα του έρωτος στην πιο εκστατική διάστασή του, μπροστά στο θαύμα της δημιουργίας και σε καθετί που μ' έκανε ν' απορώ και να εξίσταμαι. Οφείλω να ομολογήσω πως δεν έδινα σημασία στους καλούς βαθμούς και την υψηλή επίδοση –άλλωστε κάποια μαθήματα δεν με ενέπνεαν, θέλω να πω κάποιοι καθηγητές μου φαίνονταν μουντοί και απρόσωποι. Ήταν για μένα η «εποχή της θύελλας και της ορμής». Η ψυχή εδονείτο από λαχτάρα για κυματισμούς, που τους έβρισκε στη μουσική, στο θέατρο, στις ποικίλες διαλέξεις, σε πατάρια και υπόγεια παλαιοβιβλιοπωλείων, σε κύκλους εκλεκτών φορέων βαθύτερου πολιτισμού, σε ποιητικές αναγνώσεις και ανεξάντλητες συζητήσεις μέχρι πρωίας για την τέχνη αλλά και στον ασθματικό και –αν επιτρέπεται η έκφραση– τον ατμοκίνητο ρυθμό της ποιητικής δημιουργίας. Για να είμαι

σαφέστερος, υπήρχαν μέρες που ήμουν ιδιαίτερα παραγωγικός – μπορούσα να γράψω μέχρι και εννέα ποιήματα. Το φαινόμενο εμφανιζόταν κατά παράδοξο τρόπο την προτεραιία των εξετάσεων, τις οποίες είτε έδινα είτε απέφευγα να δώσω, για να μη χαθεί η έμπνευση! Τέτοια ήταν η εντύπωση που άφηνα με την ποιητική μου ρότα, ώστε να θεωρούμαι κατά κάποιο τρόπο το ποιητικό έμβλημα των συμφοιτητών μου. Κάποτε μάλιστα ένας από αυτούς –εξαιρετος σκακιστής (μονάχα μια φορά κατάφερα να του πάρω παιχνίδι) και μετέπειτα πανεπιστημιακός καθηγητής– ανέκραξε: «Συ δεν είσαι ένας φοιτητής στην Αθήνα, είσαι ένας ποιητής στην Αθήνα!» Η ποιητική μου ιδιότητα δεχόταν τις θωπείες των συμφοιτητών μου. Με μια ομάδα από αυτούς ιδρύσαμε και στηρίξαμε το περιοδικό «Εοσιάς». Στο τέταρτο τεύχος του, Γενάρη του 1961, πρωτοδημοσιεύτηκαν στην Ελλάδα μερικά ποιήματά μου ως προανάκρουσμα της πρώτης συλλογής μου, που θα κυκλοφορούσε εκείνες τις μέρες. Ίσως θα πρέπει να προσθέσω πως η συλλογή δεν θα εκδιδόταν αν δεν την είχε αγκαλιάσει θερμά ο Νικηφόρος Βρεττάκος· μου βρήκε όχι μονάχα τον τίτλο («Πρώτη Πηγή») αλλά και τον εκδότη, στον οποίο υπέβαλε να πληρώσω απλώς το χαρτί. Επίσης έκανε τις τυπογραφικές διορθώσεις του βιβλίου κι έγραψε γι' αυτό την πρώτη κριτική. Τόσο μεγάλη είχε ψυχή! Και όταν το βιβλίο κυκλοφόρησε, οι συμφοιτητές, που είχαν ήδη δώσει τον οβολό τους για την έκδοση, το πουλούσαν στην είσοδο της Φιλοσοφικής Σχολής επί της Σόλωνος. Τέτοια ήταν η αλληλεγγύη και η αγάπη τους. Η αναφορά σ' αυτά δεν έχει να κάνει μονάχα με τη συναισθηματική αξία τους και τις αγαθές αναμνήσεις μου, αλλά και με το γεγονός ότι

προκαθόριζαν το στίγμα μιας υποδοχής που θα γινόταν ολοένα θερμότερη και πλατύτερη από το Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Πριν προχωρήσω στα αποδεικτικά στοιχεία, θα ήταν ενδιαφέρον να παραθέσουμε τα λαμπερά ονόματα των πρωτεργατών του περιοδικού «Εστίας». Η απαρίθμησή τους άλλωστε δεν διασπά την επική συμμετοχή τους στο γίνεσθαι της ιστορίας. Από αυτή τη γωνία θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε και τη ρυθμιστική και διόλου εμβόλιμη ενέργεια να ενταχθεί στην «Ιλιάδα» ο «νεών κατάλογος». Ιδού τα ονόματα των δικών μας τώρα νέων, που άνοιγαν πανιά: Σπύρος Ευαγγελάτος, Κωστής Σβολόπουλος, Νίκος Ζίας, Κώστας Γεωργουσόπουλος, Γιώργης Γιατρομανωλάκης, Σταμάτης Φιλιππίδης, Βασίλης Νούλας, Κώστας Φωτεινός, Νίκος Φαράκλας, Ελένη Καραϊνδρου, Κώστας Μπαρούτας, Θανάσης Κουρταλίδης, Νικηφόρος Παπανδρέου, Χρύσα Προκοπάκη, Αντρέας Αγγελάκης, Ζήνων Ζαννέτος, Αντρέας Παναγόπουλος, Σαράντος Καργάκος, Γιώργος Δανιήλ. Η σειρά δεν είναι αξιολογική και μάλιστα φοβάμαι μην λησμόνησα μερικούς. Όμως ο καθένας από αυτούς αποτελεί μια ιστορία, έναν ολόκληρο πολιτισμό. Ο Σπύρος Ευαγγελάτος, για παράδειγμα, έδειχνε από τότε το ταλέντο του. Όντας ακόμα φοιτητής σκηνοθέτησε και υποδύθηκε, στο Θέατρο Έλσας Βεργή, έναν πληθωρικό, οπαραξικάρδιο «Φορτουνάτο». Η Ελένη Καραϊνδρου έπαιζε για μας κιθάρα στο σπίτι της. Η Χρύσα Προκοπάκη και ο Νικηφόρος Παπανδρέου μας καλούσαν για ποιητικές βραδιές. Δεν είναι λίγο να τα συλλογιέται κανείς και να τα καμαρώνει. Κι ούτε που έχει σημασία εάν κάποιος από αυτούς συγκλίνουν ή αποκλίνουν τώρα μεταξύ τους. Η ουσία, όπως υποστήριξε κάποτε ο Χένρυ Ντέιβιντ Θόρω, δεν έγκειται στο

να μιλάμε μονάχα για κρατική πολιτεία, αλλά στο να θεσπίζουμε την προσωπική –που να θεμελιώνεται, εννοούσε, στο σύνταγμα της ψυχής.

Αρκεί ως εδώ. Γιατί και ο διδακτισμός έχει τα όριά του. Καλύτερα οι πράξεις που μιλούν από μόνες. Και είναι πολλές, αλήθεια, οι «μεταπτυχιακές» να πούμε σχέσεις μου με τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Ενδεικτικά θ' αναφέρω το Τριήμερο για την Κύπρο, που οργάνωσε η Σχολή το 1987, στο πλαίσιο του εορτασμού για τα 150 χρόνια από την ίδρυση του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου. Ιστορική για εκείνο στιγμή. Προς τιμήν του πάντως, ένιωσε το χρέος να τη συνδέσει με το μαρτυρικό νησί. Έτσι θέλησε να υπογραμμίσει, με εθνική ευαισθησία, την αλληλεγγύη του προς τον αλύτρωτο Ελληνισμό. Σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο εντάχθηκε ειδικό αφιέρωμα στο ποιητικό έργο του Κώστα Μόντη, του Νίκου Κρανιδιώτη και του ομιλούντος.

Συνειρμικά η μνήμη με φέρνει και στην Αυλή, την «Aula» της Πανεπιστημιούπολης, όπου, τη δεκαετία του '90, δόθηκε, συναυλία του Μάριου Τόκα με τραγούδια βασισμένα σε στίχους από το βιβλίο μου «Αμμόχωστος Βασιλεύουσα». Η επιλογή του έργου από τη Φιλοσοφική Σχολή μαρτυρούσε την ύπαρξη οράματος. Ήθελε, πιστεύω, να δοθεί η ευκαιρία στ' αγνά παιδιά του Πανεπιστημίου να έρθουν εγγύτερα στην Κύπρο και την τραγωδία της.

Η συναυλία επαναλήφθηκε, Σεπτέμβρη του 2001, στο Παλαιό Πανεπιστήμιο στην Πλάκα, εντεταγμένη στο πλαίσιο των πρώτων πολιτιστικών εκδηλώσεων του Πανεπιστημίου Αθηνών επί Πρυτανείας Γεωργίου Μπαμπινιώτη. Αν αναφέρω το όνομα, είναι γιατί υποθέτω πως η συμπερίληψη του έργου στο πρόγραμμα των

εκδηλώσεων είχε, πέρα από την όποια καλλιτεχνική, και τη συναισθηματική πτυχή της. Με τον καθηγητή Γεώργιο Μπαμπινιώτη υπήρξαμε συμφοιτητές. Μια φορά μάλιστα πήγαμε, μαζί με άλλους «καλοφωνάρηδες», στο μοναστήρι του Δαφνιού και ψάλαμε, χωρίς παπά και διάκο, ειρμούς και τροπάρια από την Ακολουθία του Ακαθίστου. Αυτή η βιωματική σχέση με τους ανθρώπους, την ελληνική φύση και τα ορθόδοξα αγαπήματα είναι μέρος της ουσίας, που συνυφαίνεται με στοιχεία εθνικής ταυτότητας. Ας μη λησμονήσω εδώ τους δύο βασικούς μέντορες της φοιτητικής μου περιόδου, τον Φώτη Κόντογλου και τον Τάκη Παπατσώνη, που εκφράζουν το δίπολο αυτής της γραμμής. Ο πρώτος ήταν κεντρομόλος, ο δεύτερος έκκεντρος ως προς την αντίληψη της Ορθοδοξίας και της οικουμενικής διάστασης του Ελληνισμού.

Ανέφερα «οικουμενικής» και η λέξη ανακαλεί στη μνήμη μου την Κωνσταντινούπολη. Ανοίγω παρένθεση για να θυμηθώ το πρώτο ταξίδι μου εκεί. Όταν, πριν από λίγα χρόνια, πρωτομπήκα στο ναό της Αγίας Σοφίας, ένιωσα την ανάγκη ν' απαγγείλω στους άλλους της συντροφιάς -θέλω να πω: να ζωντανέψω- δυο βυζαντινόθεμα ποιήματά μου που ζητούσαν τον φυσικό τους χώρο. Επανέλαβα την απαγγελία και στο ναό της Παναγίας των Βλαχερνών. Ξαναπήγα φέτος στην Κωνσταντινούπολη, σε συνέδριο για τον Καβάφη, που συνέπεσε χρονικά -αν μη και καθαφικά- με τους Τέταρτους Χαιρετισμούς, κι όλοι μαζί οι σύνεδροι ψάλαμε στη Βλαχερνιώτισσα το «Τη υπερμάχω Στρατηγώ» χοροστατούντος του Μητροπολίτη Πέργης· ενός ιεράρχη με λεπτή ψυχή και με τον καημό της Ρωμιοσύνης «στα μάτια του ψηφιδωτό», καταπώς θα έλεγε ο Σεφέρης. Πολύ με άγγιξαν τα λόγια του όταν μίλησε αργότερα:

«“Διανάστησον δε ημάς εν τω καιρώ της προσευχής...”, σημαίνει –είπε– εγκαρδίωσέ μας, εμπύχωσέ μας, ξύπνησε το μυαλό μας. Να νιώσουμε την αλήθεια Σου. Να θυμηθούμε και τον ίδιο τον εαυτό μας. [...] Διακρίνω – συνέχισε– τον ποιητή Κωνσταντίνο Καβάφη στα Ανάκτορα των Βλαχερνών (τον 14^ο αιώνα), να τον συγκινεί, λόγω του «ταλαιπώρου τότε κράτους» η φτωχική στέψη του Ιωάννη Καντακουζηνού και της Ειρήνης Ανδρονίκου Ασάν. Τι θα ‘λεγε όμως σήμερα από τη Βλαχέρνα, βλέποντας το «ταλαιπώρο κράτος», και μάλιστα στο χώρο της Παιδείας, ο Ελλαδισμός να κατατρώει τον Ελληνισμό και να θέλει να σκοτώσει τον Όμηρο;»

Αυτά από τους Έλληνες της βασιλίδος Πόλεως, που μεσ’ από τον «ηδύπικρο» παλμό τους κρατάνε τη «μνήμη του χαμένου και του όμορφου», για να θυμίζουν στους παροδικούς ενοίκους του Ελλαδισμού πως η διαχείριση του Έθνους απαιτεί ανοικτό μυαλό, εγρήγορση, αυτογνωσία και πολιτική καλλιτεχνία.

Μετά από τούτο το μνημονικό ιντερμέδιο, μπορώ να επιστρέψω ασφαλέστερα στο σημείο απ’ όπου ξεκίνησα· τώρα μπορώ να αντιληφθώ πληρέστερα το λόγο της επιλογής της «Αμμοχώστου Βασιλεύουσας» και την ένταξή της, υπό μορφήν συναυλίας, στις πρώτες πολιτιστικές εκδηλώσεις του Πανεπιστημίου Αθηνών εκείνο το Σεπτέμβρη του 2001. Θα συνέβαλαν βέβαια σ’ αυτό, με το φιλοκύπριο πάθος τους και την αδιάλειπτη έγνοια τους για τον μείζονα Ελληνισμό, οι συνήθεις ύποπτοι Παναγιώτης Κοντός και Ανδρέας Βοσκός, επικουρούμενοι εν προκειμένω από την πάλλουσα καρδιά του Κωνσταντίνου Σβολόπουλου.

Το ίδιο θαρρώ πως ίσχυσε και τον Απρίλη του 2002. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών έθεσε τότε υπό την αιγίδα του, και με ξεχωριστή φροντίδα φιλοξένησε στην αίθουσα των Προπυλαίων, τη

Συνέντευξη Τύπου για την παρουσίαση του ψηφιακού πλέον δίσκου «Αμμόχωστος Βασιλεύουσα». Εδώ θα πρέπει να μνημονεύσουμε και τον μακαριστό Αντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνσταντίνου Ευαγγελίδη για την ενεργό και ενθουσιώδη εμπλοκή του στην όλη διαδικασία. Ενδεχομένως και πολλοί άλλοι ήρωες, που παραμένουν αφανείς, συνέβαλαν στη διατήρηση της φλόγας, συνεργώντας σ' αυτό που ο Ηράκλειτος αποκαλεί «ζυνόν» λόγον. *«Η τέχνη έχει κάποτε τη χάρη να συλλειτουργεί με τον απλό λαό γύρω από το βωμό της τραγικότητας»*, γράφαμε τότε στο πρόγραμμα. *«Κι έχει, ακόμα, τη χάρη να μετατρέπει τον καιμό σε τραγούδι συναιρώντας το θρήνο με τον ύμνο. Αυτό είναι ακριβώς και το ξάστερο βάθος: ότι μπορούμε να καθορούμε, στο όνομα της Αμμοχώστου, την εξεικόνιση των συμβόλων της λατρευτικής μας διάχυσης, τον εναγκαλισμό του οράματος, την περιπαθή γεωγράφηση αλλά και τη μυθική εξιστόρηση των δεινών του πολύπαθου λαού μας. Έτσι λοιπόν φανερώνεται η μυθική σχέση της τέχνης με τη ζωή. Μια σχέση που μας φέρνει σε συγκεκριμένη οπτική γωνία και μας βοηθά να καταλάβουμε πως οι οφθαλμοί μας διανοίγονται, μονάχα όταν χάσουμε το πλέον πολύτιμο. Το αντικρίζουμε τότε στην εσωτερική του διάσταση, σ' ένα επίπεδο αφθαρσίας και θάμβους. Αυτό χαράσσει και το πλαίσιο μέσα στο οποίο αρμόζει να ιδωθεί η κυπριακή τραγωδία»*.

Όπως αντιλαμβάνεστε, η Αμμόχωστος, σημείον αναφοράς της όλης κυπριακής τραγωδίας, άγγιζε, με τον πολυφωνικό συμβολισμό της, ευρύτερα θέματα: ιστορικά, μυθικά, αλλά και θέματα υποστασιακής υφής και θεολογικής εσχατολογίας. Επιζητούσε ν' αγγίσει με καθαρτήριο λόγο κάτι πολύ βαθύτερο από τον στενά εθνικό. Πολύ σωστά ο Βαλερύ θεωρούσε τα δρώμενα του κόσμου ως «αφρό της ιστορίας». Όλα κινούνται στην επιφάνεια των

πραγμάτων και παρέρχονται, σβήνουν σαν κύμα. Δυσβάσταχτη οικονομική κατοχή, αφαιμάξη, ιδιοτέλεια, παρανομία, γενική απορρύθμιση, κομματικές αγκυλώσεις, εποχικές εκπτώσεις νηφαλιότητας και λογικής έριξαν σε ξέρα τη στενάζουσα Ελλάδα. Όμως μη χάνουμε τα θάρρητά μας –υπάρχει και το αντίβαρο· είναι η ποιότητα του χώρου, η ακτινοβολία και ο κραδασμός μιας άλλης Ελλάδας που καταλεί κάθε κακό. Ποιες χώρες διαθέτουν τέτοιο θησαυρό; Αρκεί και μόνο η επίκληση του ονόματος για να διαλάμψουν οι ουρανοί; Παρθενών, Δελφοί, Ολυμπία, Δήλος, Μυκήνες, Επίδαυρος, Κνωσός, Ακρωτήριο Θήρας, Βεργίνα– αυτά δεν αλλάζουν με τίποτε, ακόμα κι αν η τέφρα τα σκεπάσει και άνθρωποι μικροί τα μαγαρίσουν. Θα μείνουν στον αιώνα ως ιδέα και σύμβολο ανέσπερου οράματος. Φαντάζει ευχάριστα παράδοξο αυτό που απροσδόκητα είπε γνωστός ηθοποιός, ο Ρόμπιν Ουίλλιαμς, μόλις πρόσφατα: *«Πήγα σε όλα τα νησιά της Ελλάδας. Κοιτώντας ορισμένες αρχαίες τοποθεσίες, αναλογιζόμουν: Αδύνατο να το πιστέψω πως όλα όσα γνωρίζαμε, διαβάζοντας ελληνική μυθολογία, εκτείνονται τώρα μπροστά μας. Η ελληνική ιστορία είναι κάτι μπροστά στο οποίο το ανθρώπινο γένος οφείλει να υποκλίνεται. Τα οικονομικά δεδομένα αλλάζουν παντού. Εκείνο που δεν αλλάζει είναι η κληρονομιά, η ταυτότητά. Ο Παρθενώνας δεν θα εγκαταλείψει την Αθήνα».*

Λόγια θαρρείς αρχαίου υποκριτή-ηθοποιού, που δάνεισε το πρόσωπό του σε νεότερο συνάδελφό του. Για ν' αντλούμε κουράγιο και να παίρνουμε ανάσες από τη συνείδηση της φυλής μας, τη συνείδηση της γης μας. Μη μας ξενίζουν οι έννοιες αυτές και μη μας σκανδαλίζουν επισημάνσεις που σχετίζονται με την έννοια του έθνους. Για να στεριώσουμε κάποια μέρα την παγκόσμια πολιτεία,

οφείλουμε πρώτα να είμαστε συνειδητοί πολίτες της δικιάς μας. Εάν δεν έχουμε κάτι ν' αγαπάμε και κάποιου ν' ακουμπάμε, είμαστε κρατημένοι στον αέρα. Τελικά ο μηδενισμός δεν βρίσκεται στο γκρέμισμα των συμβόλων παρά στην απώλεια της πίστης στον εαυτό μας.

Ως προς το τελευταίο, παρακαλώ επιτρέψτε μου να επαναλάβω – και ν' ανανεώσω– κάποιες σκέψεις που εξέθεσα την Άνοιξη του 2005 στην αίθουσα αυτή. Η Φιλοσοφική Σχολή μου έκανε και τότε την τιμή και με κάλεσε να μιλήσω για τα πενήντάχρονα του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, 1955-1959. Για μένα ήταν μια καλή ευκαιρία ν' αναστοχαστώ έναν αγώνα που τον έζησα σε όλη του την ένταση, από τη γέννηση, την άνθηση και τη μετάλλαξή του, που οδήγησε αλίμονο την επανάσταση σ' εμφύλιο σπαραγμό και ακαλαίσθητες παλινωδίες. Το κέντρο βάρους της ομιλίας αφορούσε ωστόσο την ψυχική ευρυχωρία και τον δυναμισμό ενός λαού που βιώνει το ποιητικό ήθος της ιστορίας. Μη και ο αγώνας δεν αποτελούσε αφ' εαυτού μια υπέρτατη αξία, εφόσον κραταίωνε την αρετή και το φρόνημα; Πέρα από κάθε ιστορική αποτίμηση και ζύγισμα πολιτικό, πέρα από τους ισολογισμούς και τις εκθέσεις για τα κέρδη και τις ζημιές, υπάρχει μια αλήθεια που μας υπερβαίνει: το αίμα που χύθηκε καθιστά τα πράγματα αυτοδύναμα –τους δίνει το δικαίωμα να υπάρχουν, ανεξάρτητα από τη δική μας κρίση. Φέρτε στο νου σας τα ονόματα των μεγαλομαρτύρων του Αγώνα. Το εγερτήριο σάλπισμα της μνήμης σημαίνει την ανάσταση των ονομάτων, όχι μονάχα των νεαρών ηρώων (άλλωστε αυτοί στο βάθος είναι και οι μόνοι ζωντανοί) παρά και πόλεων και χωριών της κατεχόμενης γης μας:

*Χαίρετε, Αμμόχωστος,
Σαλαμής, Έγκωμη, Στόλλοι,
Σπαθαρικόν, Λευκόνοικον, Ακανθού,
Ριζοκάρπασον, Ταύρου, Αιγιαλούσα,
Δαυλέ, Αχερίτου, Λυθράγκωμη,
Γασριά, Βουκολίδα –
λίγα μόνο σημεία της ανατολικής σου παρειάς,
χώρια οι δρυμοί και οι χαράδρες,
για ν' αποφύγουμε τον ίσιο δρόμο που μας πάει
σε Μόρφου, σε Κερύνεια
κι άλλα καρτερικά ελληνικά ονόματα.*

Η επίκληση των ονομάτων με ρίζα αυθεντικά ελληνική –και δη αρχαία– δίνει και το μέτρο της αντοχής του ίδιου του χώρου, μάλλον δίνει, με ό,τι κατ' ουσίαν είναι αυτός, την απάντηση στον ξένο εισβολέα. Είναι φαίνεται στη μοίρα της ακραίας Κύπρου με τα παλαιά και νέα μαρτύριά της, να επαληθεύει εις το διηνεκές τα υποστασιακά στοιχεία του γένους της. Ίσως και να της δόθηκε ο ρόλος να οικονομεί κατά χάριν την έννοια της ελληνικότητας και να διασώζει στοιχεία του γενετικού κώδικα του Ελληνισμού, τα οποία ετάχθη να του προσφέρει.

Ουσιαστικά, του προσφέρει την αλήθεια του προσώπου του, που καταυγάζεται από το φως εκείνων που θερμαίνουν και ζωοποιούν κάθε φθαρτό σε τούτο τον πλανήτη:

*Χωρίς την όψη τους το μήλο δε γουρμάζει,
ο άνεμος αδειάζει από φωμί νερό,
χύνονται καταγής οι τελευταίες μας λέξεις.*

Κύριε Πρύτανη, κυρία Κοσμήτωρ, κυρία Πρόεδρε του Φιλολογικού Τμήματος, κύριοι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών, ευχαριστώ για την μεγάλη τιμή που μου κάνατε απόψε και

τα δεσμευτικά για μένα εγκώμια της κυρίας Έρης Σταυροπούλου και του κυρίου Ευριπίδη Γαραντούδη, που θα με μετρούν και θα με κρίνουν. Η ζωή των ποιητών προσμετράται από το έργο τους –μόνο που το έργο δεν είναι τελικά αυτό που δημιουργούν· αντίθετα είναι αυτό που τους δημιουργεί. Παραδοξολογώντας θα πρόσθετα πως οι ποιητές είναι άνθρωπο εν προόδω, πόσο μάλλον αν τυχαίνει να είναι και φιλόλογοι. Τα πέρατα της φιλολογίας έχουν βαθύ και απροσμέτρητο λόγο, του οποίου η ποιητική διαπραγμάτευση γεννά ποικιλόμορφα σύμπαντα γλώσσας. Το ταξίδι προς αυτά προϋποθέτει έτη φωτός. Χρειάζεται άσκηση, κι επιστημονική διαχείριση των μέσων και των δυνατοτήτων. Θα μπορούσα απόψε ν' απαγγείλω ποιήματά μου. Δεν το έπραξα, γιατί δεν ήθελα ν' αδράξω την ευκαιρία, σαν εκείνο τον ποιητή που ανέφερα στην αρχή της ομιλίας μου· πάσκισε ν' αποδείξει την αξία του «*με λέξεις παγκρατείς και πανωραίες*». Του βγάζω ωστόσο το καπέλο, γιατί εκείνος τουλάχιστο παρέμεινε πιστός στο χρέος του να σμιλεύει το άγαλμα της ψυχής του και να φανερώνει στον κόσμο «*απαραμίλλου τέχνης λεπτοδείκτες*». Όμως αυτό που ξέρω είναι ότι « το ταλέντο είναι μεγάλη ευθύνη», πράγμα που σημαίνει πως πρέπει να το στρέφουμε εντέχνως προς τον ήλιο, για να υπηρετούμε σωστά τη ζωή και τον άνθρωπο. Για να δίνουμε κοντολογίς στους άλλους τ' αποδεικτικά της ευθύνης και την ανάμνηση μιας πρωταρχικής αθωότητας, που μπορεί για μας ν' ανθοβολεί στον κήπο της ελληνικότητας.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ

Εκφωνήθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών στις 29 Νοέμβριου 2013.